

«EL PÚBLICO AUMENTÓ LA GRITERÍA
Y LLEGARON ALGUNOS Á AMENAZAR Á LOS
MÚSICOS». ESTUDI DELS BALLS DE MÀSCARES
DE CARNAVAL AL GRAN TEATRE DEL LICEU
(1863-1936)

ALÍCIA DAUFÍ I MUÑOZ
Universitat Autònoma de Barcelona

RESUM

L'Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu de Barcelona conserva una gran varietat de documents sobre la vida diària del coliseu barceloní des de la seva creació, el 1837, fins als nostres dies. Part d'aquest arxiu està compost per una enorme col·lecció de partitures de música ballable, la majoria, de la segona meitat del segle XIX, composta expressament per als balls de màscares celebrats durant les temporades de Carnaval d'aquest teatre.

El present treball pretén donar a conèixer un repertori orquestral, el dels ballables, sovint oblidat, que va tenir una gran rellevància en la societat catalana del Vuit-cents, i que encara es va allargar fins a la Guerra Civil. Els resultats de l'estudi d'aquest arxiu inèdit aportaran informació relativa als compositors i a les tipologies de ball que s'interpretaven a l'època, i a més permetran abordar la qüestió de la instrumentació de la música que acompanyava els balls de màscares.

PARAULES CLAU: ball de màscares, Gran Teatre del Liceu, ballable, Barcelona, Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu.

“THE CLAMOUR OF THE PEOPLE IN ATTENDANCE GREW AND SOME
OF THEM EVEN THREATENED THE MUSICIANS”. A STUDY OF THE
MASKED CARNIVAL BALLS AT THE GRAN TEATRE DEL LICEU (1863-1936)

ABSTRACT

The Historical Archive of the Society of the Gran Teatre del Liceu in Barcelona preserves a wide variety of documents about the daily life of the Catalan opera house from

its founding in 1837 up to the present. The archive has an enormous collection of dance music scores, written for the most part in the last half of the 19th century. This music was composed *ex profeso* for the masked balls held at Carnival time at this theatre.

The main purpose of this paper is to shed light on a forgotten orchestral repertoire – that of dance music – which was of great importance in 19th- and 20th-century Catalan society. The study of this archive contributes to our knowledge of the composers and of the different types and the instrumentation of this dance music.

KEYWORDS: masked balls, Gran Teatre del Liceu, dance music, Barcelona, Historical Archive of the Society of the Gran Teatre del Liceu.

El Gran Teatre del Liceu de Barcelona ha esdevingut un dels eixos operístics més importants de la ciutat i de la Península. Inaugurat el 1847 al seu icònic espai de la Rambla, la seva història s'inicia una dècada abans, amb la fundació del Liceo Filodramático de Montesión. Des de la seva creació, el Teatre acollí una gran quantitat de títols i cantants i, també, va formar part del circuit de connexió entre els teatres italians i els europeus.

No obstant això, aquest article no s'endinsarà en la ja coneguda vida teatral del coliseu barceloní, sinó en un altre fenomen social i cultural que va tenir lloc en aquest mateix àmbit: els balls de màscares celebrats durant les temporades de Carnaval. Aquestes manifestacions artístiques van tenir una especial rellevància per a la societat barcelonina de l'època, ja que, a banda de ser una de les cites anuals més desitjades i concorregudes de la ciutat, es van convertir en un mirall per a la pràctica d'aquests balls en altres emplaçaments i en altres localitats.

Per dur a terme aquest estudi ha estat crucial la conservació, després de més de cent-cinquanta anys, de l'Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu, que conté documentació administrativa i partitures, a més d'escenografies, llibrets, cartells, fotografies i programes de mà. Per altra banda, també és interessant ressaltar el caràcter sistemàtic que posseeix tota la documentació; les professions d'alguns dirigents de la Societat, centrades en els àmbits jurídic i notarial, van marcar una forma concreta d'emmagatzemar la informació.

Quant als balls de màscares a Barcelona i al Gran Teatre del Liceu, existeix bibliografia sobre el tema d'autors com Aureli Capmany,¹ Josep Anselm Clavé i Josep Maria Torres,² i Francesc Curet³ (1957), entre d'altres. Així mateix, l'Arxiu de la Societat conté documents que fan referència a balls de diversos anys de la segona meitat del segle XIX. A partir de 1863, es conserven una sèrie de llibres escrits pel conserge en què hi ha anotats els diversos successos de la vida diària del Teatre. D'aquesta manera, en aquests volums del que es coneix com a *Libro del conserje*⁴

1. Aureli CAPMANY, *El café del Liceo*, i Aureli CAPMANY, *Un siglo de baile en Barcelona*.
2. Josep Anselm CLAVÉ i Josep Maria TORRES, *El Carnaval de Barcelona en 1860*.
3. Francesc CURET, *Visions barcelonines*, vol. 4.
4. *Libro del conserje* (Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu).

es poden extreure les dates exactes⁵ i, en algunes ocasions, una petita ressenya de cada ball de màscares celebrat al Teatre. Per exemple, sobre el ball celebrat la nit del dissabte 24 de febrer de 1880, el conserge explica que:

Al terminar la última Americana varios concurrentes pidieron se repitiera, el Director de Orquesta no lo hizo y continuó la Galop final, el público aumentó la gritería y llegaron algunos á amenazar á los músicos levantando las sillas para arrojarlas á la orquesta. Los músicos acabaron de tocar la Galop y se retiraron. El escándalo prosiguió poco tiempo despues. Ningun agente de la Autoridad acudio á sosegar el alboroto.⁶

El dilluns 11 de febrer de 1929 també es va celebrar un ball de màscares i, respecte a això, el conserge comenta que:

En el escenario se ha colocado una magnífica decoración obra del escenógrafo D. Olegario Junyent representando una colina nevada de la que descendían dos toboganes imitando los que construyen los aficionados a los deportes de nieve, viéndose concurridísimos toda la noche.⁷

A partir d'aquest testimoni documental, se sap que els balls de màscares van ser un fenomen amb poques interrupcions, i és que del lapse de temps entre 1863 i 1936, només hi va haver nou anys en què no es van celebrar aquests tipus d'actes,⁸ la majoria dels quals al segle xx. Tot i que de moment no s'ha trobat documentació que ho expliqui, és cert que aquestes suspensions devien haver tingut la seva motivació. Per exemple, i pel que fa a la primera de les dates indicades, la raó de l'absència dels balls d'aquell any podria haver estat l'atemptat que va patir el Teatre el 7 de novembre de 1893, que hauria motivat la cancel·lació de la temporada de 1894.

Pel que fa a la quantitat de balls, els anys més prolífics van ser els de 1865 i 1867, amb un total de nou celebracions per temporada. No obstant això, en la taula següent es percep que a mesura que transcorrien els anys, el nombre de balls era menor (vegeu la taula i). Per aquest motiu, es pot parlar, numèricament, de dues èpoques: de 1863 a 1908 i de 1909 a 1936. Durant aquests primers anys, només es va produir una suspensió, la de 1894, i cada temporada se celebraven entre quatre i nou balls, amb una mitjana, per tant, de gairebé set sessions per any. En canvi, a partir de 1909 la tendència es va capgirar i el nombre de balls va començar a decreixer; n'hi havia, només, entre un i tres per temporada, i alguns anys no n'hi va haver cap.

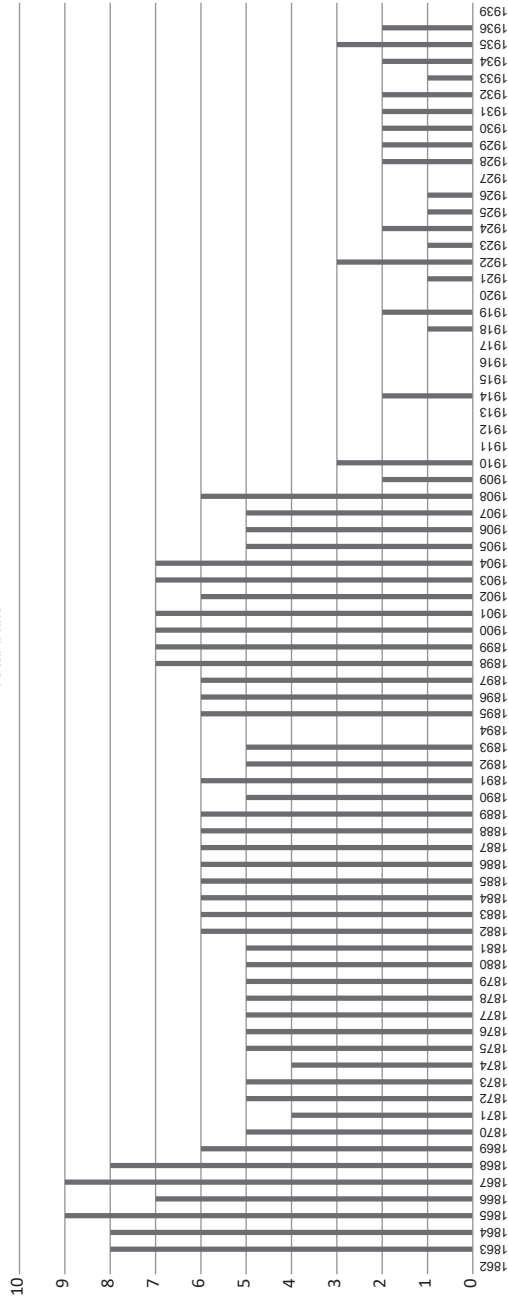
5. El *Libro del conserje* inicia la seva redacció l'abril de 1862, època en què ja s'ha acabat la temporada de balls de màscares de Carnaval. D'altra banda, cal dir que la reconstrucció del Teatre després de l'incendi de 1861 va comportar que el 1862 no se celebressin balls de màscares. Tot i que el conserge no explica la inactivitat d'aquest darrer any, sí que se'n fa ressò el *Diario de Barcelona* (15 gener 1862, p. 430).

6. *Libro del conserje*, 24 de febrer de 1880.

7. *Libro del conserje*, 11 de febrer de 1929.

8. Aquests nou anys són: 1894, 1911, 1912, 1913, 1915, 1916, 1917, 1920 i 1927.

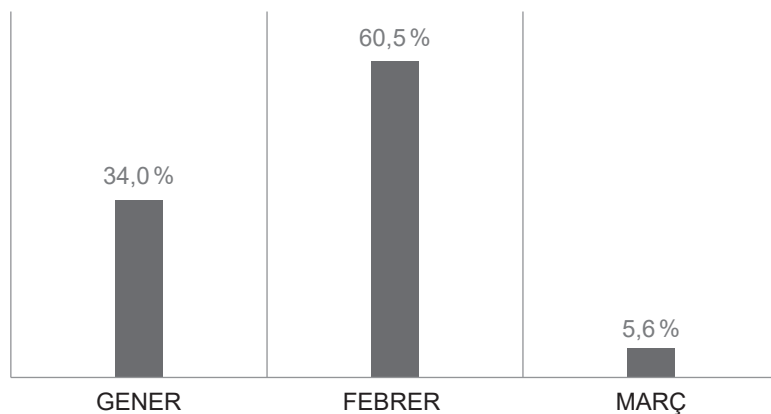
TÀULA I
Quantitat de balls de màscares celebrats al Liceu des de 1862 fins a 1936
 Total balls

FONT: Elaboració pròpia a partir de l'extracció de les dades aparegudes al *Libro del conserje*.

Cal tenir en consideració que la quantitat total de 306 saraus que van tenir lloc durant els anys 1863 i 1936 estava concentrada en els mesos de gener, febrer i març, període entre el qual oscil·la el Carnaval. D'aquest trimestre, el mes amb més celebracions és el de febrer, amb un total de 185 (vegeu la taula IIa). Després segueix el gener, amb 104, i molt per darrere el març,⁹ amb 17 balls. En termes percentuals, aquesta repartició suposa un 60,46 % al febrer, un 33,99 % al gener i un 5,56 % al març. No obstant això, la repartició mensual no es manifesta de manera constant al llarg d'aquests anys. Observant la tendència, es pot dividir, altra vegada, aquest lapse de temps en dues èpoques: de 1863 a 1908 (vegeu la taula IIb) i de 1909 a 1936 (vegeu la taula IIc). A partir de 1909 el nombre de balls que tenien lloc al gener cau en picat (a excepció de 1910, que compta amb un sol ball). En canvi, i deixant de banda el fet que en aquesta segona època se celebren menys balls, el mes de febrer creix i es posiciona en primer lloc amb diferència (de la repartició mensual), ja que passa d'un 59 % a un 73 %. El mateix passa amb el mes de març, tot i que en menor mesura, ja que passa d'un 3 % a un 24 %.

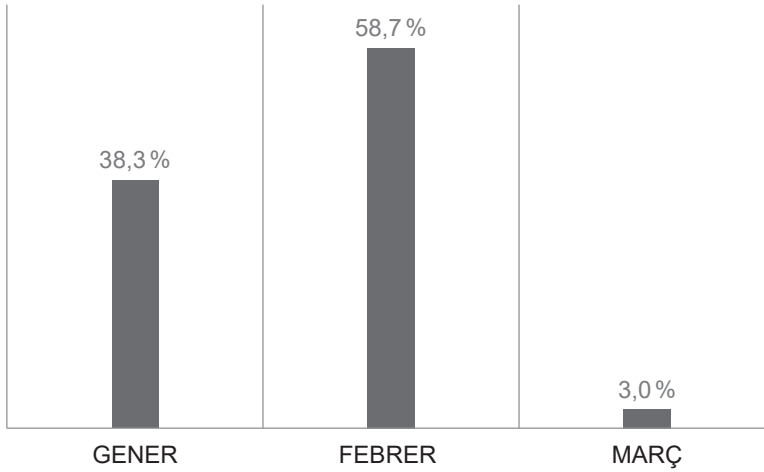
TAULA IIa
Repartició de balls de màscares celebrats al Liceu entre els mesos de gener, febrer i març durant el període de 1863 a 1936 (total de balls en %)

FONT: Elaboració pròpia.

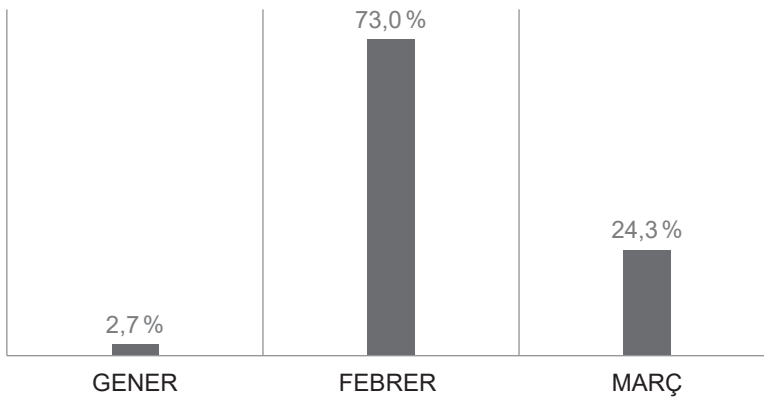
9. Cal tenir en compte que la flexibilitat de calendari fa que el dimecres de cendra, en la majoria dels casos, tingui lloc durant el mes de febrer. Per aquest motiu, és totalment comprensible que la xifra de balls de màscares durant el mes de març sigui tan reduïda.

TAULA IIb
Repartició de balls de màscares celebrats al Liceu entre els mesos de gener, febrer i març durant el període de 1863 a 1908 (total de balls en %)

FONT: Elaboració pròpia.

TAULA IIc
Repartició de balls de màscares celebrats al Liceu entre els mesos de gener, febrer i març durant el període de 1909 a 1936 (total de balls en %)

FONT: Elaboració pròpia.

La informació que s'extreu del *Libro del conserje* no deixa de ser un primer contacte amb l'organització dels balls. L'Arxiu també compta amb documentació específica sobre aquestes celebracions carnavalesques, com ara les nòmines i els estats de comptes. D'aquesta manera, de l'any 1893 es recullen les nòmines dels empleats i els rebuts de l'adornista, de la Sociedad de Compositores Españoles y Editores Propietarios de Obras Musicales, de l'enllumenat, electricitat i gas, i del vestuari comprat per als lacais, entre d'altres.¹⁰

Deixant de banda aquests aspectes més tècnics, també es poden consultar els rebuts dels anuncis que es van pagar pels balls de màscares en aquella temporada al *Diario de Barcelona*, *La Publicidad*, *El Diluvio* i *La Vanguardia*, amb una despesa total de 154,75 pessetes.¹¹ A més, la Societat també elaborava un estat de comptes de tots els balls de la temporada que, en el mateix cas de 1893, va obtenir un benefici de 10.773,16 pessetes.¹² De totes maneres, els documents més significatius són els rebuts del copista i les nòmines dels músics de l'orquestra i del director. A través de les nòmines es poden conèixer els noms de tots els músics, a més del sou destinat a la tasca d'interpretació dels balls de màscares.¹³ És curiós, també, que en aquest document s'especifiquen les «multas impuestas a varios profesores por faltas a los bailes».¹⁴ Quant als rebuts del copista, es dona una informació molt rellevant perquè normalment s'adjunta una llista amb les obres noves que s'han comprat durant l'any en qüestió i, per aquest motiu, s'han hagut d'efectuar les còpies corresponents per a l'orquestra.¹⁵

L'Arxiu també és posseïdor d'una gran quantitat de partitures, moltes d'elles, del gènere ballable. Fins ara, s'ha realitzat un inventari d'un total de 310 balls,¹⁶ i gràcies a això es pot començar a conèixer quines tipologies de ball eren les més utilitzades, quins compositors eren els més interpretats, i alguns dels noms del discret ofici d'orquestrador. Per aquest motiu, l'inventari no només situa en el mapa musicològic el fenomen dels balls de màscares, sinó que apunta, d'una forma molt clara i directa, quins eren els gustos i les modes musicals de la segona meitat del segle XIX i del primer terç del segle XX, en termes de música no religiosa.

10. Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1893 (Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu).

11. Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1893, *Anuncios* (Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu).

12. Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1893, *Estado de cuentas de los bailes de máscaras* (Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu).

13. Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1893, *Orquesta y director* (Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu).

14. Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1893, *Orquesta y director* (Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu).

15. Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1893, *Música nueva, copias y derechos de propiedad* (Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu).

16. L'elaboració de l'inventari forma part de la meua tesi doctoral, que actualment està en desenvolupament, i encara no s'ha finalitzat. És per aquest motiu que la xifra de 310 partitures és provisional, i pot ser que en el futur els resultats variïn lleugerament i els números canviïn.

Començant per les tipologies de ball, l'Arxiu compta amb un total de 17 tipus de danses diferents. Fullejant les partitures, s'observen la polca masurca, el galop, la varsoviana, la masurca, la polca, la redova, la contradansa, la quadrilla, el vals, el llancer, el xotis, la siciliana, el rigodon, l'havanera, l'americana, el tango i el cotilló. En aquest total de partitures inventariades, la polca és, sens dubte, la dansa que apareix repetida en més ocasions. A les 97 polques, segueixen, molt per darrere, 41 partitures de xotis. Després d'aquests balls, hi ha la quadrilla, amb 38 partitures; el galop, amb 30, i la masurca, amb 24. Amb menor presència, es compta amb 20 partitures de valsos, 18 de redoves i 14 de polques masurques. Finalment, hi ha les tipologies menys presents a l'inventari, que són l'havanera (7), la contradansa (6), l'americana (5) i la varsoviana (4), a més del llancer, la siciliana, el rigodon, el tango i el cotilló, que compten només amb un exemplar de cada tipus.

Pel que fa als compositors, és impossible enumerar-los tots, ja que l'Arxiu conté ballables de més d'un centenar d'autors diferents. Tanmateix, sí que resulta interessant parlar de la procedència d'aquests músics, ja que aquesta informació permet conèixer si la producció era nacional o no i, en el cas que no ho fos, de quin àmbit geogràfic provenia la composició dels balls de màscares. D'aquesta manera, a partir de les partitures es pot conèixer quina procedència tenien els compositors i, per tant, quin era el model que seguia Barcelona, i en aquest cas el Liceu, en els balls de màscares.

Abans de prosseguir amb la procedència geogràfica dels autors, cal destacar que la tasca no resulta gens fàcil perquè en molts dels casos no es troba cap tipus d'informació respecte a aquests compositors. De fet, de poc més d'un 20 % de músics no ha estat possible determinar quina procedència tenen, a pesar que amb el cognom es podria intuir fàcilment. Pel que fa al criteri emprat per establir els països d'origen del 80 % restant, en el cas dels autors estrangers s'ha consultat, majoritàriament, la plataforma en línia de tots els catàlegs de la Biblioteca Nacional de França, i per als músics catalans i espanyols, sí que s'ha utilitzat l'idioma del nom i cognom per designar el seu origen.

Obviant aquesta problemàtica, s'han trobat un total de vuit països diferents. Entre ells figuren França, Espanya, Àustria, Itàlia, Alemanya, Bèlgica, el Regne Unit i Hongria, que conformen el mapa d'origen dels compositors de ballables que conserva l'Arxiu. Sens dubte, Catalunya és la zona amb més presència d'autors, amb un total de 48. França se situa en segon lloc, amb 29 autors, seguit d'Àustria, amb 4; Alemanya, amb 3; Itàlia, amb 2, i Bèlgica, el Regne Unit i Hongria, amb 1. Si s'omet la quantitat dels autors dels quals no es pot determinar la provinença, el rànquing queda de la manera següent: Espanya (53,9 %), França (32,6 %), Àustria (4,5 %), Alemanya (3,4 %), Itàlia (2,2 %), i Bèlgica, el Regne Unit i Hongria (1,1 %). Per aquest motiu, com a primera conclusió es pot afirmar que la creació de ballables en aquest teatre provenia, principalment, de compositors catalans i francesos. No obstant això, a pesar que sembla que Espanya és la principal productora de ballables al Gran Teatre del Liceu, cal insistir en el fet que encara hi ha un 21,2 % de compositors, amb cognom estranger, dels quals no s'ha pogut definir l'origen.

Els ballables que posseïx l'Arxiu no sempre són obres escrites expressament per a la formació orquestral que requereix un ball de màscares celebrat en un teatre; de fet, moltes vegades hi ha versions d'un mateix ball per a piano, per a quintet, per a septet o per a orquestra. Malgrat que no sempre s'indica qui és l'artífex de la tasca d'adaptació instrumental, en algunes de les obres d'aquest Arxiu s'especifica qui va realitzar l'orquestració. El conjunt d'obres inventariades compta amb un total de tretze orquestradors, tots els quals, a excepció de tres, són compositors de ballables presents a l'Arxiu. Aquests tres són Carl Merz, Rubner¹⁷ i Léon Waldteufel, aquest últim d'origen francès. Quant al nombre d'orquestracions, Musard (mai se sap exactament si es tracta del pare, Philippe, o del fill, Alfred) és autor de set orquestracions, i després el segueixen Henri Marx i Antony Lamotte, amb quatre obres. Carl Merz es va encarregar de tres orquestracions i Philippe Musard en va fer dues. Joan Escalas, Narcisse Bousquet, Rubner, Léon Roques, Léon Waldteufel, Olivier Métra, Carbon i J. Rivière només van fer una orquestració cadascun.

Un altre aspecte interessant és que a l'Arxiu es conserven les nòmimes dels músics de l'orquestra i altres documents. Això ha fet possible poder trobar alguna coincidència entre instrumentistes i compositors de ballables. Per aquest motiu, es pot dir que una petita fracció dels compositors d'aquest tipus de música formava part de l'orquestra del Gran Teatre del Liceu, i la majoria eren d'origen català.

Fixant l'atenció en les nòmimes, l'any 1893¹⁸ es troben els noms següents: Francisc Rodó, Antoni Llubes, Joan Escalas, Josep Vila i Emilio Porrini. El primer músic, violinista, és autor de dues havaneres. En el cas d'Antoni Llubes, també violinista, hi ha divuit obres escrites per ell, entre les quals, set polques, tres galops, cinc masurques i tres xotis. Joan Escalas (flautí) és autor de set obres (una polca, tres masurques, dos xotis i una havanera) i orquestrador de la polca *Il Folletto*. Josep Vila, flautí també, va escriure una polca, i Emilio Porrini, clarinetista, és autor de dues polques. Quant al rebut del copista,¹⁹ es coneixen les compres de partitures d'autors (només cognoms) ja existents a l'Arxiu, com Llubes, Wittmann, Rodó, Serra, Escalas i Arban. En la documentació de l'any 1898,²⁰ a més dels referits Antoni Llubes, Josep Vila (que ara apareix a les nòmimes com a flautista) i Emilio Porrini, també apareixen els noms d'Antoni Pujol, violinista i autor d'una polca i una masurca; el violinista Gabriel Balart, compositor d'una havanera, i Josep Viñas, fagotista, que va escriure un xotis.²¹ L'any 1900, es tornen a mencionar els músics Balart, Vila, Porrini i Viñas.²²

17. No es coneix el nom del compositor.

18. Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1893, *Orquesta y director* (Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu).

19. Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1893, *Música nueva, copias y derechos de propiedad* (Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu).

20. Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1898 (Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu).

21. Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1898, *Orquesta y director* (Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu).

22. Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1900, *Orquesta y director* (Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu).

Pel que fa als anys anteriors, és més difícil la recerca, ja que en molts casos només s'anota el cognom dels músics. No obstant això, en un rebut de 1857²³ apareix Narcís Bosch com a director de la copisteria de l'arxiu de partitures. És bastant probable, doncs, que Narcís Bosch sigui l'autor d'un xotis que apareix firmat a la partitura com a N. Bosch. Per altra banda, l'Arxiu també conserva una carta²⁴ de 1861 escrita a Marià Obiols en agraïment a l'èxit que van obtenir els balls de màscares en aquella temporada. Més endavant, a les nòmines de 1884 es fa referència als noms de Brunet, Aguiló, García, Llubes, Pujol, Ferrer, Viñas, Sala, Escalas, Vila i Porrini,²⁵ i de Llui, la música del qual va ser comprada per tal que Tomàs Huguet, el copista, en pogués fer les còpies.²⁶ L'any següent, el 1885, a l'orquestra tocaven Aguiló, García, Brunet, Llubes, Piudo, Sala, Viñas, Vila, Porrini i García.²⁷ El 1888, hi consten Llubes, Sala, García, Viñas, Escalas, Vila i Porrini, i Joaquim M. Vehils com a director.²⁸

El Gran Teatre del Liceu no va ser l'únic a oferir balls de màscares a la ciutat de Barcelona, i és que aquestes celebracions carnavalesques van ser un fenomen transversal que afectava tota la població barcelonina. D'aquesta manera, van existir altres agrupacions, com la societat de balls de màscares del Teatre Circ Barcelonès o la del Teatre Olimp, que van organitzar aquestes manifestacions culturals. Josep Anselm Clavé i Josep Maria Torres adjunten a *El Carnaval de Barcelona en 1860*²⁹ el programa de ballables que es van interpretar en aquestes societats i al Liceu, a més d'altres, en aquella temporada. Resulta interessant observar el fet que existeixen coincidències entre les composicions interpretades en els balls d'aquestes associacions i l'inventari de partitures realitzat de l'Arxiu de la Societat del Gran Teatre del Liceu. Per exemple, en el cas del Teatre Circ Barcelonès es fa referència a la polca *El postillón de amor*, de Musard,³⁰ i al Teatre Olimp, com a obra coincident, es va interpretar la polca *Julia*, de Francesc García.³¹ Pel que fa als balls del Liceu

23. Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1857, *Bayles de Mascara del Gran Teatre Liceo en 1857. Estado de la Musica Copiada para dichos Bayles* (Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu).

24. Documentació diversa sobre la celebració de balls de màscares del Carnaval de 1861, *Al maestro Obiols* (Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu).

25. Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1884, *Orquesta y maestro* (Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu).

26. Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1884, *Música nueva* (Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu).

27. Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1885, *Nómina de los profesores* [...] (Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu).

28. Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1888, *Orquesta y director* (Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu).

29. Josep Anselm CLAVÉ i Josep Maria TORRES, *El Carnaval de Barcelona en 1860*.

30. Josep Anselm CLAVÉ i Josep Maria TORRES, *El Carnaval de Barcelona en 1860*, p. 108. Aquesta obra apareix a l'inventari sense cap especificació del compositor. L'atribució a Musard és gràcies a Clavé i Torres.

31. Josep Anselm CLAVÉ i Josep Maria TORRES, *El Carnaval de Barcelona en 1860*, p. 87. El nom del compositor no apareix al llibre de Clavé i Torres, sinó que es coneix gràcies a l'inventari realitzat.

en aquesta temporada de 1860, es conserven les partitures de les polques *La Sonntag*, de Strauss,³² i *L'Élysée*, d'Émile Ettling; el xotis *Un suspiro*, de Joan Pujades, i la polca masurca *Ma lodoiska*, d'Antony Lamotte. Per altra banda, durant la funció extraordinària dedicada als ferits de la Guerra d'Àfrica celebrada al Liceu, es van interpretar altres títols coincidents com les polques *A la lid*, de Marià Obiols, i *La guerrière*, d'Anton Wallerstein; la suite de valsos *La jardinière*, de Joseph Labitzky; la redova *La perle du casino*, de J. Rivière,³³ i el *Galop militar*, d'Obiols.³⁴

Finalment, la qüestió instrumental és un altre tema que permetrà eixamplar el coneixement del fenomen dels balls de màscares. Pel que fa als ballables inventariats, es pot parlar d'una distribució instrumental bastant uniforme, tot i que existeixin algunes diferències, sobretot entre les partitures manuscrites i les impreses. En el cas dels impresos, majoritàriament francesos, per exemple, és recurrent trobar la presència de trompetes i saxhorn, i, en canvi, en les còpies manuscrites que es fan d'aquestes obres es pot veure com s'adapta la instrumentació francesa amb l'orquestra barcelonina, utilitzant cornetins i trompes, respectivament.

A pesar d'aquestes diferències, es pot parlar de cohesió instrumental en les partitures de ballables conservades a l'Arxiu del Liceu. La secció de corda està composta per les parts de violí 1 i 2, i de baix. Quant a la viola, encara que no figure a totes les peces, té una presència bastant notable, i pel que fa a la part de baix, sovint és interpretada per violoncel·ls i contrabaixos. Pel que fa als instruments de vent, l'estructura bàsica és la següent: flautí, flauta, clarinet 1 i 2, dues o quatre trompes, dos cornetins, tres trombons i, com a baix, l'oficleide, i en menor mesura apareix el fiscorn o la tuba. L'oboè i el fagot tenen una presència menor en aquest tipus de repertori. Per últim, el bombo i les timbales són els instruments més utilitzats a la percussió, tot i que també hi apareixen les caixes i el triangle.

CONCLUSIONS

La primera conclusió que es pot extreure d'aquest treball és que, com ja indicaven els autors Josep Anselm Clavé i Josep Maria Torres, Aureli Capmany i Francesc Curet, el fenomen dels balls de màscares celebrats durant les temporades de Carnaval al Gran Teatre del Liceu va viure una especial rellevància, tant cultural com social. Una mostra d'això ha estat part de la documentació conservada a l'Arxiu de la Societat, que ha servit per omplir aquest buit musical i social.

De les 310 partitures inventariades, s'han trobat 17 tipologies de ball diferents i més de 100 compositors. En el cas dels ballables, la polca és el tipus amb

32. Aquesta obra també apareix al repertori dels concerts de la Societat Coral Euterpe de la temporada de 1857. Jaume CARBONELL, *Josep Anselm Clavé i el naixement del cant coral a Catalunya (1850-1874)*, p. 144.

33. Al llibre de Clavé i Torres apareix com a redova de J. Rivière, però a la partitura conservada a l'Arxiu s'especifica que és obra d'Anton Wallerstein i que J. Rivière n'és l'orquestrador.

34. Josep Anselm CLAVÉ i Josep Maria TORRES, *El Carnaval de Barcelona en 1860*, p. 105-106.

més presència a l'Arxiu, seguit molt de lluny pel xotis, la quadrilla, el galop i la masurca. De l'estudi dels compositors pot inferir-se quins països són els majors productors del gènere; en aquest cas, els ballables estan escrits, majoritàriament, per compositors catalans i francesos. Pel que fa a la qüestió instrumental, es percep un esquema compartit en la majoria dels ballables, tot i que cal remarcar que existeixen diferències entre les partitures impreses i les manuscrites.

L'estudi dels balls de màscares al Gran Teatre del Liceu contribueix a l'anàlisi social i històrica de la Barcelona del segle XIX. La recerca sobre aquests balls permet comprendre amb més profunditat un aspecte remarcable de la vida social i musical de la capital catalana, i és que aquestes celebracions carnavalesques van esdevenir un fenomen transversal que afectava tota la societat barcelonina. A més, l'estudi d'aquestes obres descobreix un repertori oblidat i situa en el mapa molts compositors catalans que, de manera injusta, no han transcendit fins als nos-tres dies.

BIBLIOGRAFIA

- CAPMANY, Aureli. *Un siglo de baile en Barcelona: Qué y dónde bailaban los barceloneses el siglo XIX*. Barcelona: Librería Millá, 1947.
- *El café del Liceo*. Barcelona: Alba, 1982.
- CARBONELL, Jaume. *Josep Anselm Clavé i el naixement del cant coral a Catalunya (1850-1874)*. Cabrera de Mar: Galerada, 2000.
- CLAVÉ, Josep Anselm; TORRES, Josep Maria. *El Carnaval de Barcelona en 1860: Batiburrillo de anécdotas, chascarrillos, bufonadas, quid-pro-quos, dislates, traspies, pataletas, fantasmagorías, banderillas, zambras, espasmos, bacanales, bailoteos, mascaradas, diabluras truenos y otras quisicosazas propias de esta bulliciosa temporada, aliñado en prosa y verso por J. A. Clavé y J. M. Torres, salpicado de picarescas caricaturas y adornado de elegantes láminas litografiadas por Moragas*. Barcelona: Librería Española, 1860.
- CURET, Francesc. *Visions barcelonines, 1760-1860*. Vol. 4. Barcelona: Dalmau i Jover, 1957.
- Diario de Barcelona* (15 gener 1862). També disponible en línia a: <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1145635> [Consulta: 15 octubre 2019].
- Libro del conserje* [en línia]. <<https://ddd.uab.cat/record/108359>> [Consulta: 15 octubre 2019].
- Libro del conserje* (24 de febrer de 1880) [en línia]. <https://ddd.uab.cat/pub/societatliceu/libcon/libcon_a1880@societatliceu.pdf> [Consulta: 15 octubre 2019].
- Libro del conserje* (11 de febrer de 1929) [en línia]. <https://ddd.uab.cat/pub/societatliceu/libcon/libcon_a1929@societatliceu.pdf> [Consulta: 15 octubre 2019].
- SOCIETAT DEL GRAN TEATRE DEL LICEU. Documentació diversa sobre la realització dels balls de màscares de 1857, *Bayles de Mascara del Gran Teatro Liceo en 1857. Estado de la Musica Copiada para dichos Bayles* [en línia]. <<https://ddd.uab.cat/pub/societatliceu/societatliceuadm/1857/169595/10533-012@societatliceu.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2019].
- Documentació diversa sobre la celebració de balls de màscares del Carnaval de 1861, *Al maestro Obiols* [en línia]. <<https://ddd.uab.cat/pub/societatliceu/societatliceuadm/1861/44069-015@societatliceu.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2019].

- SOCIETAT DEL GRAN TEATRE DEL LICEU. Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1884, *Música nueva* [en línia]. <<https://ddd.uab.cat/pub/societatliceu/societatliceuadm/1884/00174-009@societatliceu.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2019].
- Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1884, *Orquesta y maestro* [en línia]. <<https://ddd.uab.cat/pub/societatliceu/societatliceuadm/1884/00174-010@societatliceu.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2019].
- Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1885, *Nóminas de los profesores que como extraordinarios han tomado parte en los seis bailes de máscara que durante el presente Carnaval se han dado en el Gran Teatro del Liceo* [en línia]. <<https://ddd.uab.cat/pub/societatliceu/societatliceuadm/1885/00175-040@societatliceu.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2019].
- Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1888, *Orquesta y director* [en línia]. <<https://ddd.uab.cat/pub/societatliceu/societatliceuadm/1888/00178-005@societatliceu.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2019].
- Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1893 [en línia]. <<https://ddd.uab.cat/record/174751>> [Consulta: 15 octubre 2019].
- Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1893, *Anuncios* [en línia]. <<https://ddd.uab.cat/pub/societatliceu/societatliceuadm/1893/00183-012@societatliceu.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2019].
- Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1893, *Estado de cuentas de los bailes de máscaras* [en línia]. <<https://ddd.uab.cat/pub/societatliceu/societatliceuadm/1893/00183-001@societatliceu.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2019].
- Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1893, *Música nueva, copias y derechos de propiedad* [en línia]. <<https://ddd.uab.cat/pub/societatliceu/societatliceuadm/1893/00183-005@societatliceu.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2019].
- Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1893, *Orquesta y director* [en línia]. <<https://ddd.uab.cat/pub/societatliceu/societatliceuadm/1893/00183-004@societatliceu.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2019].
- Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1898, *Orquesta y director* [en línia]. <<https://ddd.uab.cat/pub/societatliceu/societatliceuadm/1898/00187-004@societatliceu.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2019].
- Documentació diversa sobre la celebració dels balls de màscares de 1900, *Orquesta y director* [en línia]. <<https://ddd.uab.cat/pub/societatliceu/societatliceuadm/1900/00189-004@societatliceu.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2019].